

DOI: 10.31648/kpp.7767

Tomasz Smoliński

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-3540-3200

tomaszsmol@o2.pl

Papiery wartościowe i udziały w spółce kapitałowej jako instytucje rynku finansowego oraz ich powiązanie z zagadnieniami materialnoprawnej i formalnoprawnej konstrukcji stosunku podatkowego

Uwagi wprowadzające

Przychody z odpłatnego zbycia udziałów i papierów wartościowych stanowią jedną z kategorii przychodów z kapitałów pieniężnych. Precyzując, wskazać należy, że źródłem tych przychodów są odpłatne zbycie udziałów posiadanych w związku z uczestnictwem w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, odpłatne zbycie papierów wartościowych (w których skład wchodzi też akcje), odpłatne zbycie całości praw oraz obowiązków osoby będącej wspólnikiem w spółce komandytowo-akcyjnej oraz spółce podlegającej opodatkowaniu na zasadach ustawy o podatku dochodowym osób prawnych, a także realizacja praw wynikających z papierów wartościowych, czyli innych zbywalnych praw majątkowych, powstających w wyniku emisji i inkorporujące uprawnienie do nabycia lub objęcia papierów wartościowych określonych w art. 3 pkt 1 lit. a ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, lub wykonywane poprzez dokona nie rozliczenia pieniężnego (prawa pochodne)¹.

Do tego typu przychodów nie będą natomiast należeć przychody ze zbycia udziałów czy papierów wartościowych uzyskane przez osobę występującą ze spółki niebędącą podatnikiem podatku dochodowego od osób prawnych. Podobna sytuacja zaistnieje w przypadku uzyskania takiego przychodu, jeżeli został on otrzymany w związku

¹ Art. 3 pkt. 1 lit. b ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 328).

z likwidacją spółki, jeśli od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym nastąpiła likwidacja lub wystąpienie wspólnika do dnia ich odpłatnego zbycia, nie upłynęło 6 lat. Wskazane wyżej przychody będą podlegały opodatkowaniu na zasadach określonych w art. 14 ust. 2 pkt 17 i art. 24 ust. 3d ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych². Pomocniczo należy w tym miejscu wskazać pogląd Naczelnego Sądu Administracyjnego, który zauważył przy tym, że z treści art. 14 ust. 2 pkt 17 lit. b ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych w sposób niebudzący wątpliwości wynika, że przychód z odpłatnego zbycia składników majątku otrzymanych w związku z likwidacją spółki niebędącej osobą prawną, którą jest spółka osobowa, jest przychodem z działalności gospodarczej³.

Zatrzymując się przy tym zagadnieniu, warto również wskazać na stanowisko Naczelnego Sądu Administracyjnego przewijające się w jego orzecznictwie, w którym rozstrzygną on kwestię, czy przychód osoby fizycznej, będącej akcjonariuszem spółki komandytowo-akcyjnej, stosownie do art. 5b ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, jest przychodem z działalności gospodarczej oraz czy powstaje on dopiero w dniu wypłaty dywidendy.

Naczelnny Sąd Administracyjny wyraził pogląd, że ustawa Kodeks spółek handlowych (dalej jako k.s.h.) w regulacjach dotyczących spółki komandytowo-akcyjnej nie rozróżnia rodzajów działalności spółki komandytowo-akcyjnej i ich wpływu na powstanie prawa i wielkość dywidendy wypłacanej akcjonariuszom. Zgodnie z art. 347 § 1 w zw. z art. 126 § 1 pkt 2 i art. 146 § 2 pkt 2 k.s.h. akcjonariusz spółki komandytowo-akcyjnej ma prawo do udziału w zysku wykazanym w sprawozdaniu finansowym, zbadanym przez biegłego rewidenta, który został przeznaczony przez wspólników do wypłaty akcjonariuszom i na którego podział wyrazili zgodę wszyscy komplementariusze. Jest to podstawowe prawo akcjonariusza spółki komandytowo-akcyjnej. Kodeks spółek handlowych nie przewiduje poza tym innego – poza dywidendą – udziału akcjonariusza w zysku spółki komandytowo-akcyjnej, nie ogranicza też prawa do udziału w zysku w zależności od sposobu jego uzyskania. Trzeba bowiem podkreślić, że przepisy podatkowe występują w pewnym kontekście systemowym. Wykładając dany przepis prawa, należy brać pod uwagę nie tylko inne przepisy aktu prawnego, w którym przepis ten jest zawarty, ale także fakt, że akt ten jest częścią systemu prawa. Między normami zawartymi w różnych gałęziach prawa zachodzą związki treściowe tego rodzaju, że istnieją logiczne powiązania pomiędzy normami, tzn. treść jednej normy co do zasady pozostaje w zgodzie z treścią innej normy, a ponadto pojęcia stosowane przez ustawodawcę w przepisach zawierających elementy norm prawnych odznaczają się względną jednością terminologiczną. Jeśli zatem w art. 8 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych reguluje się sposób opodatkowania przychodów z udziału w spółce niebędącej osobą prawną, to pod pojęciem przychodów z udziału (wobec braku definicji legalnej tego pojęcia w ustawie podatkowej) można rozumieć wyłącznie tego rodzaju

²J. Marciniuk (red.), *Podatek dochodowy od osób fizycznych. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 246.

³Zob. wyrok NSA z 2 czerwca 2016 r., sygn. akt II FSK 1672/14.

przychody, które są – w świetle przepisów normujących działanie spółek niemających osobowości prawnej – przychodami wspólnika związanymi z udziałem w tej spółce. W przypadku akcjonariusza udziałem w zysku jest wyłącznie dywidenda⁴.

Zagadnienie odpłatnego zbycia udziałów

Mówiąc o „odpłatnym zbyciu”, od razu zauważamy konieczność dookreślenia znaczenia obu słów składających się na to pojęcie. Otóż przez „zbycie” należy rozumieć każdorazowy przypadek zmiany właściciela, w tym przypadku np. udziałów. Co za tym idzie, miano takie będzie nosić również darowizna udziałów czy też ich spadkobranie⁵. Uwidacznia się więc znaczenie pierwszego członu opisywanego pojęcia, gdyż dopiero po jego dodaniu można mówić o przychodach wymienionych w tytule rozdziału. Odpłatność zaś polega na uzyskaniu ekwiwalentu przez zbywcę. W tym miejscu należy wskazać, że mniej ważną kwestią jest rodzaj umowy stanowiącej podstawę takowego zbycia. Jednym z przypadków, gdy możemy mówić o odpłatnym zbyciu udziałów, będzie ich wydanie w zamian za innego rodzaju świadczenie. O tym, czy taki przypadek można kwalifikować jako odpłatne zbycie, traktuje art. 14 ust. 2e oraz 2f ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych⁶. W dalszym ustępie natomiast ujęto, że „przepis ust. 2e stosuje się odpowiednio w przypadku wykonania świadczenia niepieniężnego przez spółkę niebędącą osobą prawną”⁷.

Z odpłatnym zbyciem stykają się również osoby dokonujące zamiany własności papierów wartościowych. W tym bowiem wypadku zastosowanie znajduje zasada wywodząca się z art. 9 ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, z którego wynika, że „dochodem ze źródła przychodów, jeżeli przepisy art. 24–25 oraz art. 30f ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych nie stanowią inaczej, jest nadwyżka sumy przychodów z tego źródła nad kosztami ich uzyskania osiągnięta w roku podatkowym. Jeżeli koszty uzyskania przekraczają sumę przychodów, różnica jest stratą ze źródła przychodów”⁸. Można zatem wywnioskować, że dochód zaistnieje w przypadku wystąpienia nadwyżki całości (osiągniętych w roku podatkowym) przychodów z danego źródła nad kosztami jakie trzeba było ponieść celem uzyskania przychodu⁹.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, że przychód, o którym mowa w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych, nie zaistnieje w sytuacji przeniesienia przez udziałów czy akcji w formie darowizny¹⁰. Podobna sytuacja wystąpi przy dokonaniu na rzecz spółki zbycia udziałów bądź akcji skutkującego ich umorzeniem¹¹.

⁴ Wyrok NSA z 14 lutego 2017 r., sygn. akt II FSK 72/15.

⁵ R. Kubacki, *Leksykon podatku dochodowego od osób fizycznych*, Wrocław 2011, s. 461.

⁶ Art. 14 ust. 2e ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1128).

⁷ Art. 14 ust. 2f ww. ustawy.

⁸ Art. 9 ust. 2 ww. ustawy.

⁹ J. Marciniuk (red.), op. cit., Warszawa 2017, s. 246 i nast.

¹⁰ Zob. Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z 15 maja 2009 r., IPPB2/415-166/09-3/LK.

¹¹ Zob. wyrok NSA z 17 maja 2016 r., sygn. akt II FSK 1108/14.

Charakterystyka udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w świetle przychodów z ich odpłatnego zbycia

Ujmując wprost, udział w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością stanowi część kapitału zakładowego spółki. Udział w kapitale zakładowym może być określany jako udział kapitałowy, jak również jako udział majątkowy¹². Wspólnik, wnosząc wkład do spółki, obejmuje jej udział. Wkład ten może mieć formę pieniężną, jak i niepieniężną, czyli stanowić aport. Ponadto ten sam akt prawny stanowi, że umowa spółki może rozstrzygać, czy wspólnik może mieć więcej jak jeden udział¹³.

Wymagane jest odróżnienie kategorii udziału od kategorii papieru wartościowego. Udział w spółce mającej osobowość prawną nie będzie stanowił papieru wartościowego. Stąd też przychód, jaki zostaje uzyskany z jego odpłatnego zbycia, został szczególnie wyodrębniony w art. 17 ust. 1 pkt 6 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt spełnienia tylko przez spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością wyżej wymienionych warunków. Udział we wskazanej spółce posiadającej osobowość prawną przyznaje zaś uprawnienie wspólnikowi do partycypowania w majątku spółki, czego skutkiem będzie – w razie odpłatnego zbycia – uzyskanie przysporzenia majątkowego. Przysporzenie takie będzie w konsekwencji stanowić przychód z kapitału pieniężnego¹⁴.

Ponadto, co do udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, warto dodać, że możemy mieć do czynienia z dwoma rodzajami zasad, w oparciu o które ustalane są struktury udziałów. Udziały mogą mieć bowiem taką samą wartość nominalną, ale również wartość ta może zostać określona odmiennie. Na kanwie tego rozróżnienia najistotniejszą regulacją jest art. 153 k.s.h. Przepis ten ustanawia możliwą dwoistość struktury udziałów. W pierwszym założeniu każdy wspólnik może posiadać ponad jeden udział, w tym przypadku udziały muszą mieć równą wielkość, a także być niepodzielne. W drugim przypadku, gdy każdy ze wspólników może mieć tylko jeden udział, zachodzi możliwość ich podziału, a ich wielkość przeważnie się różni. Konieczne jest w tym zakresie wskazanie w umowie spółki, czy wspólnik może posiadać jeden, czy więcej udziałów o charakterze niepodzielnym, jednak o tej samej wartości nominalnej¹⁵.

Przyjęty w ten sposób system w ramach danej spółki będzie powodował, że liczba udziałów i ich wartość nominalna, ale również w niektórych przypadkach wartość nominalna jedynego udziału, jaki przysługuje wspólnikowi, będzie wyznaczała zakres praw i obowiązków przysługujących danemu wspólnikowi¹⁶.

¹²J. Namitkiewicz, *Kodeks handlowy. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z komentarzem*, Łódź 1994, s. 90.

¹³Art. 152, 153, 154 § 1 i 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1526).

¹⁴M. Pogoński, *Podatek od zysków kapitałowych. Gięda, odsetki, dywidendy, fundusze, ike oraz inne przychody kapitałowe*, Wrocław 2013, s. 580.

¹⁵M. Król-Gajewska, A. Wyrzykowska, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014, s. 31.

¹⁶A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 2, Warszawa 1992, s. 89.

Jedną z koncepcji rozumienia udziału w kapitale zakładowym jest ujmowanie udziału jako zespołu pewnego rodzaju praw przysługujących wspólnikowi spółki, wynikających z regulacji umowy spółki i przepisów prawa handlowego. Koncepcja ta wskazuje jedynie na prawa wspólnika, uznając obowiązki wspólnika jako odrębną kategorię, istniejącą poza udziałem¹⁷.

Udział jest zatem swego rodzaju sumą praw majątkowych wynikających tak z przepisów prawa, jak i postanowień umowy spółki. Są one określane mianem praw majątkowych, obligacyjnych oraz korporacyjnych. Prawa majątkowe bezpośrednio zaspokajają interesy ekonomiczne wspólnika, drugie z kolei mają na celu realizację pozycji wspólnika w podmiocie poprzez uposażenie go w legitymację, dzięki której może on wpływać na decyzje podejmowane w spółce, a mianowicie na jej funkcjonowanie i istnienie. Prawa te mają ścisły charakter i powiązanie między sobą. Z uwagi na to nie mogą być one dzielone i ujmowane jako samodzielny przedmiot obrotu¹⁸.

Pojęcie papieru wartościowego i krajowe regulacje w zakresie akcji

Papierem wartościowym w podstawowym znaczeniu jest walor, mający swoje odzwierciedlenie w bilansie emitenta. Stwierdza on istnienie pewnych praw majątkowych, jakie przypadają ich właścicielowi. Mimo bardzo częstego stosowania zamiennie pojęć papier wartościowy i instrument finansowy, trzeba zwrócić uwagę na fakt, że pojęcie instrumentu finansowego jest o wiele szersze. Wynika to z tego, że takie instrumenty, jak opcje czy kontrakty terminowe, nie wchodzi w skład zamkniętego katalogu papierów wartościowych. Warto zaznaczyć, że Polska jest państwem, w którym w oparciu o wolę ustawodawcy ma zastosowanie zasada zamkniętego katalogu papierów wartościowych. Co za tym idzie, istnieją również instrumenty finansowe niebędące papierami wartościowymi¹⁹.

W oparciu o ustawę o obrocie instrumentami finansowymi, w której unormowano kwestie określenia, czym są papiery wartościowe, można wyróżnić wśród nich: akcje, prawa poboru, prawa do akcji, warranty subskrypcyjne, kwity depozytowe, obligacje, listy zastawne, certyfikaty inwestycyjne i inne zbywalne papiery wartościowe, w tym inkorporujące prawa majątkowe odpowiadające prawom wynikającym z akcji lub z zaciągnięcia długu, wyemitowane na podstawie właściwych przepisów prawa polskiego lub obcego, a także inne zbywalne prawa majątkowe, które powstają w wyniku emisji, inkorporujące uprawnienie do nabycia lub objęcia papierów wartościowych określonych w art. 3 pkt 1 lit. a lub wykonywane poprzez dokonanie rozliczenia pieniężnego²⁰.

¹⁷T. Siemiątkowski, R. Potrzezszcz, [w:] P. Naworski, R. Potrzezszcz, T. Siemiątkowski, K. Strzelczyk (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 222.

¹⁸S. Sołtyński, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1994, s. 136.

¹⁹S. Antkiewicz, *Papiery wartościowe na rynku pieniężnym i kapitałowym*, Warszawa 2012, s. 16.

²⁰Art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi...

Z uwagi na doniosły charakter papierów wartościowych niezbędne jest objęcie jurysdykcją czynności w zakresie ich nabywania, zbywania, a także wystawiania. W szczególności ma to na celu zapobieganie nadużyciom oraz nieuczciwym praktykom, jakich mogą dopuszczać się uczestnicy obrotu określonymi walorami. Polskie unormowania zawierają też kwestie dotyczące sposobu, w jaki powinno posługiwać się papierami wartościowymi, wykonując transakcje, takie jak ich kupno czy sprzedaż. Mimo rozbieżności w regulacjach różnych krajów, jakich nie sposób uniknąć, uwidacznia się jednak zbieżność na płaszczyźnie podstawowych rozwiązań. Takie zbieżności wynikają w wielu przypadkach z konwencji międzynarodowych, deklaracji i innych instrukcji wykreowanych przez system bankowy. Sprzyja to łatwiejszemu posługiwaniu się papierami wartościowymi na arenie międzynarodowej²¹.

Wpływ dematerializacji papierów wartościowych na kwestie podatkowe

Dzisiejszy obrót prawny papierami wartościowymi rządzi się swoimi prawami. Rozwój technologiczny pociągnął za sobą dematerializację rynku finansowego. Efektem tego jest występowanie papierów wartościowych w postaci zdematerializowanej²².

Oznacza to tyle, że materialny nośnik papieru wartościowego zostaje zastąpiony nośnikiem zdematerializowanym, który stanowi zapis elektroniczny. Prawo więc, jakie wiązało się z materialnym nośnikiem, zostało powiązane z rachunkiem papierów wartościowych, będącym instrumentarium niematerialnym. Sama dematerializacja oznacza z jednej strony możliwość występowania papieru wartościowego w postaci zdematerializowanej od momentu jego zaistnienia, a z drugiej możliwość dokonania przekształcenia w zdematerializowany papier wartościowy, dokumentowej wersji papieru wartościowego, na drodze dematerializacji właściwej²³.

Zagadnienie papierów wartościowych jest szczególnie ważne z punktu widzenia działania rynków kapitałowych. Równocześnie z rozwojem zainteresowania rynkiem finansowym nastąpiła potrzeba nadania prawnych ram, które zagwarantowałyby szybkie i bezproblemowe dokonywanie transakcji. Na dzisiejszym etapie rozwoju waga przykładana wcześniej do materialnego nośnika inkorporowanych praw została przełożona na funkcję obiegową papierów wartościowych. Wykorzystując nowoczesne rozwiązania technologiczne, przeprowadzona dematerializacja papierów wartościowych umożliwiła praktycznie samoczynny obrót wartościami na niespotykanej szeroką dotąd skalę. W związku z tym zjawiskiem niezbędne okazało się zrewidowanie dotychczasowego spojrzenia na pierwotne znaczeniowo postrzeganie papieru wartościowego. Szukanie rozwiązań systemowych, ustanawiających nowy „wymiar” pierwotnie rozumianej w nomenklaturze prawnej instytucji, obserwowane

²¹ W. Bień, *Rynek papierów wartościowych*, wyd. siódme, Warszawa 2008, s. 19 i nast.

²² Szerzej: J. Czekaj (red.), *Rynki, instrumenty i instytucje finansowe*, Warszawa 2017, s. 48.

²³ Szerzej: M. Bączyk, M.H. Kozłowski, M. Michalski, W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Papiery wartościowe*, Kraków 2000, s. 43 i nast.

jest nie tylko w doktrynie polskiej, ale też zagranicznej. Trzeba podkreślić, że na przestrzeni lat dokonywała się ogromna zmiana w podejściu do papierów wartościowych w regulacjach systemowych polskiego ustawodawstwa, doktrynie czy orzecznictwie²⁴.

Na płaszczyźnie dematerializacji papierów wartościowych zaczęło pojawiać się wiele orzeczeń sądowych. Wśród nich można odnaleźć wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 25 września 2013 r. (sygn. akt II FSK 2576/11), który to wyrok podejmował problematykę dotyczącą chwili powstania przychodu z odpłatnego zbycia zdematerializowanych papierów wartościowych oraz kwestię opodatkowania dochodu w przypadku zbycia odpłatnego akcji. Naczelnny Sąd Administracyjny zważył w nim wiele kwestii, stanowiąc że przychód z odpłatnego zbycia akcji podlega opodatkowaniu jako przychód należny (metoda memoriałowa), a nie jako przychód otrzymany lub postawiony do dyspozycji podatnika (metoda kasowa). W myśl art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, z zastrzeżeniem art. 14, 15, art. 17 ust. 1 pkt 6, 9 i 10 w zakresie realizacji praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych, art. 19 i art. 20 ust. 3, są otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Brzmienie tego przepisu nie jest jasne już choćby dlatego, że mylące jest wtrącenie o treści „w zakresie realizacji praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych”. Nie wiadomo zatem, czy odnosi się ono tylko do pkt 10 w art. 17 ust. 1, czy też do całego określenia art. 17 ust. 1 pkt 6, 9 i 10. Wątpliwość wynika też z tego, że jeżeli odnosi się ono do pkt 10, ponieważ merytorycznie jest ono zgodne z treścią tego punktu, to dlaczego podobnego zabiegu nie dokonał ustawodawca w stosunku do pkt 6 i 9. Jednakże porównanie treści pkt 6 i 9 w art. 17 ust. 1 wyraźnie wskazuje, że odnoszą się one do innych kategorii (rodzajów) przychodów z kapitałów pieniężnych, przy czym określenie „przychód należny” występuje tylko w odniesieniu do przychodów wskazanych w pkt 6 lit. a i b. Jest przy tym charakterystyczne, że za przychód należny ustawodawca uznaje, na kanwie art. 17 ust. 1 pkt 6 lit. a i b, tylko przychody z odpłatnego zbycia udziałów w spółkach mających osobowość prawną oraz papierów wartościowych, a także realizacji praw wynikających z realizacji papierów wartościowych, o których mowa w art. 3 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi. Natomiast w stosunku do przychodów wymienionych w art. 17 ust. 1 pkt 9 i 10 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych ustawodawca już nie używa określenia, że uważa je za przychody należne. Gdyby jednak z tego powodu uznać je za przychody opodatkowane w chwili ich otrzymania lub postawienia do dyspozycji podatnika, to powstawałaby ewidentna sprzeczność z ogólną zasadą wynikającą z art. 11 ust. 1 tej ustawy, który jednoznacznie opodatkowuje odmiennie wszystkie kategorie przychodów określone w jej art. 17 ust. 1 pkt 6, 9 i 10; pominięto jako niemające tu znaczenia art. 14–15, a także wymienione w art. 11 ust. 1. Na takie odczytanie tych przepisów

²⁴M. Lemonnier, M. Mariański, J.J. Zięty, *Ewolucja koncepcji papieru wartościowego w prawie polskim i francuskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 8, s. 43–52.

i zwrócenie uwagi na użycie w art. 17 ust. 1 pkt 6 określenia „należne” wskazują też reguły zawarte w art. 17 ust. 1a i 1b ustawy. Pierwszy z tych przepisów wyraźnie stwierdza, że przychód z nominalnej wartości udziałów czy akcji w spółce mającej osobowość prawną albo wkładów w spółdzielni objętych w zamian za wkład niepieniężny powstaje w dniu zarejestrowania spółki albo wpisu do rejestru, podwyższenia kapitału zakładowego spółki albo wydania dokumentów akcji, jeżeli objęcie akcji jest związane z warunkowym podwyższeniem kapitału zakładowego. Drugi zaś podaje, że przychód z odpłatnego zbycia pochodnych instrumentów finansowych oraz z realizacji praw z nich wynikających powstaje w momencie realizacji praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych. Wyraźnie więc ustawodawca wskazuje, że przychody ujęte w art. 17 ust. 1 pkt 9 i 10 analizowanej ustawy materializują się w związku z zaistnieniem ściśle określonych zdarzeń, a mianowicie w sytuacji zarejestrowania spółki, dokonania wpisu do rejestru, wydania dokumentów lub w momencie realizacji praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych. Są to zatem zdarzenia dokładnie określone i wskazane, niepozwalające na dowolną ich interpretację organowi stosującemu prawo²⁵.

Wątpliwości interpretacyjne w zakresie momentu uzyskania przychodu z odpłatnego zbycia udziałów i papierów wartościowych

Istnieje wiele wątpliwości interpretacyjnych w zakresie określania przychodów związanych ze zbywaniem udziałów przez osoby fizyczne. W przypadku odpłatnego zbycia udziałów, a także papierów wartościowych przychód podatkowy stanowi przychód należny. Jest to bardzo istotna kwestia, ponieważ sam fakt nieotrzymania środków pieniężnych przez podatnika w tym przypadku nie będzie mieć znaczenia dla opodatkowania opisywanego przychodu. Wiele kontrowersji i wątpliwości do końca roku 2015 budziło zagadnienie dotyczące momentu uzyskania przychodu w sytuacji, kiedy termin płatności określonej ceny był rozłożony w czasie. Istniał więc rozdźwięk w tej kwestii. Organy podatkowe skłaniały się ku określaniu, że przychód powstaje w chwili przeniesienia własności udziałów czy papierów wartościowych na nabywcę. Przy odmiennym stanowisku stała jednak doktryna, uznająca za datę powstania przychodu należnego datę wymagalności. Stanowisko orzecznictwa wskazywało, że przychód należny zaistniał w dacie, w której dana suma świadczenia pieniężnego, jaka przysługiwała podatnikowi, stawała się wymagalna, a podatnik mógł się domagać jej zapłaty²⁶.

Do takich wniosków doszedł chociażby Naczelny Sąd Administracyjny, który w wyroku z 8 sierpnia 2013 r. wskazał, że błędne jest stanowisko, uznające że przychód należny powstaje w dacie zawarcia umowy sprzedaży udziałów niezależnie od dnia zapłaty za te udziały określonego w tej umowie. W judykaturze jednoznacznie przyjmuje się bowiem, że w momencie gdy podatnik uzyskuje już roszczenie żądania zapłaty, a tym

²⁵ Wyrok NSA z 25 września 2013 r., sygn. akt II FSK 2576/11.

²⁶ J. Marciniuk (red.), op. cit., s. 247 i nast.

samym dochodzenia wierzytelności przed sądem powszechnym, to taka wierzytelność jako wymagalna staje się przychodem należnym w rozumieniu art. 17 ust. 1 pkt 6 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Do przychodów z kapitałów pieniężnych zalicza się tylko takie wierzytelności, które w danym momencie należą się podatnikowi, czyli są wymagalne, przy czym nie ma znaczenia, czy podatnik już faktycznie uzyskał świadczenie wynikające z takiej wierzytelności, czy też jeszcze nie. Ponieważ ustawa nie definiuje pojęcia kwot należnych, przyjmuje się, że chodzi tu o tego typu przychody, co do których podatnikowi przysługuje skuteczne prawo ich domagania się od kontrahenta. Winny one stanowić wymagalne należności, wynikające z istniejącego stosunku prawnego, łączącego podatnika z jego dłużnikiem. Wobec tego kwoty należne trzeba utożsamiać z wymagalnymi świadczeniami²⁷.

W sytuacji gdy opodatkowanie dotyczy świadczeń wynikających z umowy cywilnoprawnej, możliwość domagania się spełnienia świadczenia wiąże się każdorazowo z jego wymagalnością. W ujęciu cywilistycznym wymagalność roszczenia należy łączyć z nadejściem ostatniego dnia pozwalającego dłużnikowi spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania²⁸. Jak trafnie wskazał z kolei Wojewódzki Sąd Administracyjny w Kielcach, roszczenie staje się wymagalne z chwilą nadejścia terminu, w jakim świadczenie ma być spełnione, przy czym moment ten nie musi pokrywać się ani z datą zawarcia umowy będącej źródłem roszczenia, ani też z datą spełnienia świadczenia przez drugą stronę. Przychód należny powstaje zatem w dacie, kiedy określona kwota przysługującego podatnikowi świadczenia pieniężnego staje się wymagalna i może on domagać się jej zapłaty²⁹.

Podobne stanowisko zajął Naczelny Sąd Administracyjny we wcześniejszym wyroku z 9 czerwca 2010 r. Uznał on, że należy mieć na uwadze, że także w judykaturze jednoznacznie przyjmuje się, iż w momencie, gdy podatnik uzyskuje już roszczenie żądania zapłaty, a tym samym dochodzenia wierzytelności przed sądem powszechnym, to taka wierzytelność jako wymagalna staje się przychodem należnym w rozumieniu art. 17 ust. 1 pkt 6 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Do przychodów z kapitałów pieniężnych zalicza się tylko takie wierzytelności, które w danym momencie podatnikowi należą się, czyli są wymagalne, przy czym nie ma znaczenia, czy podatnik już faktycznie uzyskał świadczenie wynikające z takiej wierzytelności, czy też jeszcze nie. Ponieważ ustawa nie definiuje pojęcia „kwoty należne”, przyjmuje się, że chodzi tu o tego typu przychody, co do których podatnikowi przysługuje skuteczne prawo ich domagania się od kontrahenta. Należność ta winna wynikać z istniejącego stosunku prawnego, łączącego podatnika z jego dłużnikiem. Zatem kwoty należne trzeba utożsamiać z wymagalnymi świadczeniami³⁰.

²⁷ Por. wyrok NSA z 9 czerwca 2010 r., sygn. akt II FSK 282/09.

²⁸ Por. wyrok SN z 3 lutego 2006 r., sygn. akt I CSK 17/05.

²⁹ Wyrok NSA z 8 sierpnia 2013 r., sygn. akt II FSK 2402/11; por. wyrok WSA w Kielcach z 11 marca 2010 r., sygn. akt I SA/Ke 131/10.

³⁰ Wyroki NSA z: 9 czerwca 2010 r., sygn. akt II FSK 282/09; 20 maja 2002 r., sygn. akt I SA/Wr 2964/99; 4 września 2008 r., sygn. akt II FSK 820/07; 20 września 2007 r., sygn. akt II FSK 1028/06; 16 listopada 2006 r., sygn. akt II FSK 1375/05; 16 października 2003 r., sygn. akt I SA/Łd 180/03.

Z uwagi na powyższe, w przypadku gdy wierzytelność uzyskuje cechę wymagalności oraz w konsekwencji zaistnieje opisany przychód należny, termin płatności, który zostanie później odroczony, nie uchyli skutków podatkowych, jakie już powstały³¹.

Podsumowanie

W ramach niniejszej publikacji ukazano wypracowane w doktrynie i judykaturze rozwiązania w zakresie sposobu opodatkowania odpłatnego zbycia udziałów i papierów wartościowych oraz ukazano materialne i proceduralne aspekty opodatkowania niektórych kategorii przychodów z kapitałów pieniężnych. Przedstawiona została charakterystyka przychodów z odpłatnego zbycia udziałów i papierów wartościowych stanowiących jedną z kategorii przychodów z kapitałów pieniężnych. Ukazana w ramach artykułu rozbieżność zarówno w poglądach doktryny, jak i orzecznictwa pozwala przyjąć, że sposób opodatkowania wybranych kapitałów pieniężnych w polskim systemie prawnym napotyka na wiele trudności. Dotyczą one m.in. momentu uzyskania przychodu z odpłatnego zbycia udziałów i papierów wartościowych, a zatem chwili powstania obowiązku podatkowego. Podobnie dotyczą one i formy uzyskania przychodu. Ponownie zatem należy podkreślić, że uwaga na kanwie tego typu problematyki zwrócona jest ku bogatemu orzecznictwu, będącemu niejednokrotnie jedyną wskazówką interpretacyjną dla podatnika, co również było powodem ujęcia w publikacji szerokiej analizy orzecznictwa, a także najważniejszych interpretacji podatkowych w zakresie spornych kwestii.

Przeprowadzona na potrzeby niniejszego artykułu analiza pozwala przyjąć istnienie znaczących powiązań instytucji prawa handlowego i prawa rynku finansowego oraz z zagadnieniami materialnoprawnej i formalnoprawnej konstrukcji stosunku podatkowego. Z uwagi na fakt, że rynek finansowy niejednokrotnie wypracowuje skompilowane instytucje finansowe, każdorazowo pojawia się konieczność niejako na nowo wprowadzania interpretacji w zakresie prawidłowego zastosowania instytucji prawnopodatkowych.

Należy zaznaczyć, że to w gestii podatnika leży powinność prawidłowego zastosowania możliwych do ujęcia zwolnień, stawek preferencyjnych czy w końcu zaliczenia konkretnych elementów w poczet kosztów uzyskania przychodu. Każdorazowo warto zatem sięgać do wypracowanego dorobku doktryny i judykatury, aby uchylić się od ewentualnych negatywnych skutków nieprawidłowego określenia elementów mających wpływ na powstanie obowiązku podatkowego.

Przedstawiona tematyka jest bardzo aktualna w świetle wzrostu gospodarczego i postępującego bogacenia się społeczeństwa. Czynione przez osoby gospodarujące kapitałem pieniężnym inwestycje kapitałowe przynoszące zysk rodzą bowiem konieczność dokonania odpowiednich rozliczeń z budżetem państwa. Należy przyznać, że niezbędna do prawidłowych rozliczeń wiedza, jaką winien dysponować podatnik, musi być dość szeroka z uwagi na złożoność prawa podatkowego.

³¹J. Sekita, *Podatki dochodowe 522 wyjaśnienia i interpretacje*, Warszawa 2015, s. 466.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Antkiewicz S., *Papiery wartościowe na rynku pieniężnym i kapitałowym*, Warszawa 2012.
- Bączyk M., Koziński M.H., Michalski M., Pyziół W., Szumański A., Weiss I., *Papiery wartościowe*, Kraków 2000.
- Bień W., *Rynek papierów wartościowych*, wyd. siódme, Warszawa 2008.
- Czekaj J. (red.), *Rynki, instrumenty i instytucje finansowe*, Warszawa 2017.
- Król-Gajewska M., Wyrzykowska A., *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014.
- Kubacki R., *Leksykon podatku dochodowego od osób fizycznych*, Wrocław 2011.
- Lemonnier M., Mariański M., Zięty J.J., *Ewolucja koncepcji papieru wartościowego w prawie polskim i francuskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 8.
- Marciniuk J. (red.), *Podatek dochodowy od osób fizycznych. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Namitkiewicz J., *Kodeks handlowy. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z komentarzem*, Łódź 1994.
- Pogoński M., *Podatek od zysków kapitałowych. Giełda, odsetki, dywidendy, fundusze, ike oraz inne przychody kapitałowe*, Wrocław 2013.
- Sekita J., *Podatki dochodowe 522 wyjaśnienia i interpretacje*, Warszawa 2015.
- Siemiątkowski T., Potrzeszcz R., [w:] P. Naworski, R. Potrzeszcz, T. Siemiątkowski, K. Strzelczyk (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Soltysiński S., *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1994.
- Wiśniewski A.W., *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 2, Warszawa 1992.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1128).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1526).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 328).

Orzecznictwo

- Wyrok NSA z 20 maja 2002 r., sygn. akt I SA/Wr 2964/99.
- Wyrok NSA z 16 października 2003 r., sygn. akt I SA/Łd 180/03.
- Wyrok SN z 3 lutego 2006 r., sygn. akt I CSK 17/05.
- Wyrok NSA z 16 listopada 2006 r., sygn. akt II FSK 1375/05.
- Wyrok NSA z 20 września 2007 r., sygn. akt II FSK 1028/06.
- Wyrok NSA z 4 września 2008 r., sygn. akt II FSK 820/07.

Wyrok WSA w Kielcach z 11 marca 2010 r., sygn. akt I SA/Ke 131/10.

Wyrok NSA z 9 czerwca 2010 r., sygn. akt II FSK 282/09.

Wyrok NSA z 8 sierpnia 2013 r., sygn. akt II FSK 2402/11.

Wyrok NSA z 25 września 2013 r., sygn. akt II FSK 2576/11.

Wyrok NSA z 17 maja 2016 r., sygn. akt II FSK 1108/14.

Wyrok NSA z 2 czerwca 2016 r., sygn. akt II FSK 1672/14.

Wyrok NSA z 14 lutego 2017 r., sygn. akt II FSK 72/15.

Inne źródła

Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z 15 maja 2009 r., IPPB2/415-166/09-3/LK.

Securities and shares in a capital company as financial market institutions and their connection with the issues of substantive and formal-legal structure of the tax relationship

Summary

This article attempts to present significant issues related to the sale of shares and securities for consideration in terms of tax law, indicating the forms of income from capital and explaining concepts such as disposal for consideration, security. Moreover, efforts were made to classify the discussed revenues into a specific category, indicating that they are taxed on the basis of the Personal Income Tax Act. The aim of the article was also to present the solutions developed in the doctrine and jurisprudence in the field of taxation of the sale of shares and securities for consideration, and to show the material and procedural aspects of taxation of certain categories of income from capital funds. The article also discusses shares and securities as an institution of commercial law and financial market law and linking them with the issues of substantive and formal and legal construction of the tax relationship. It is possible to point to the multitude of jurisprudence explaining the doubts that appear on the level of the issues raised. The article tries to show the basic issues covering the issues raised, including the impact of the dematerialisation of securities on the issues of tax settlements. The issues raised should be treated as very topical in the light of the growing economic growth and the progressive enrichment of the society. Management and investment of savings will always result in the necessity to make correct settlements with the state budget in order to avoid negative consequences. Therefore, the article highlights only the most important aspects of the presented issues.

Keywords: tax law, taxation of cash capital, taxation of the sale of shares against payment, taxation of trading in securities, financial market law institutions